Človek – pôda pre konflikty?
Eticko-teologické aspekty príčin sporov.

Human being - ground for conflicts?
Ethical and theological aspects of the causes of controversy.

Anton Fabian

Abstrakt

Príspevok pojednáva o vnútornej disharmónii v človeku, umocnenej individualizmom, pragmatizmom a marginalizáciou nadprirodzených hodnôt, ktorá prináša narastanie sporov a konfliktov medzi ľuďmi. Za nálepkou: spor, treba vidieť viac ako problém, ktorý má riešenie. Ide o súbor vín, limitov a disharmónie, ktoré bez vnútorného zmierenia a uzdravenia zatemňujú každodenný život. Mediátorovo konanie môže byť v mnohých oblastiah pre klientov požehnaním.

Kľúčové slová

Rozporuplnosť, citlivosť pre hriech, určovanie dobra a zla, sekularizácia myslenia.

Abstract

The paper deals with internal disharmony in man, amplified by individualism, pragmatism and marginalization supernatural values, which brings escalation of controversy and conflicts between people. Inside the label: the controvery should be seen more as a problem that has a solution. This is a set of fault, limits and disharmony that without reconciliation and healing muddy everyday life. Mediator activity can be in many oblastiah for clients blessing.

Keywords

The incongruity, sensitivity to sin, determining good and evil, secularization of thinking.

Úvod

Východzím textom pre našu úvahu je dokument Druhého vatikánskeho koncilu Gaudium et Spes (1965, čl. 37-38). „Ľudský pokrok je veľkým dobrodením pre človeka, ale prináša so sebou veľké pokušenie: stupnica hodnôt je narušená, zlo pomiešané s dobrom a jednotlivci i skupiny vidia len svoje záujmy a záujmy iných nie. Takto svet už nie je mies-

tom pravého bratstva a moc človeka tak vzrástla, že už hrozí zničiť samo ľudské pokolenie. Ak sa niekto pýta, ako prekonať túto biedu, kresťania vyhlasujú, že treba všetku ľudskú činnosť, denne ohrozenú pýchou a sebectvom, očistiť a zdokonaliť Kristovým krížom a zmŕtvychvstaním...Ono nás učí, že základným zákonom ľudskej dokonalosti, a teda aj pretvorenia sveta, je nové prikázanie lásky. Tým, čo veria Božej láske, dáva istotu, že všetci ľudia majú otvorenú cestu lásky a že nijaké úsilie o uskutočnenie všeobecného bratstva nie je márne.“

Pre mediátora má význam pochopenie vzniku sporov, tak ako pre lekára poznanie príčin nielen dôsledkov choroby. V tomto smere je nápomocná psychológia, antropológia, sociológia, ale nadčasovým spôsobom o tom hovorí teológia.

1 Vnútorná rozporuplnosť

Prvá skutočnosť, ktorú nemožno spochybňovať znie: ľudská činnosť je denno-denne ohrozovaná pýchou a sebectvom. Následkom tohto je (1) stupnica hodnôt narušená, (2) zlo pomiešané s dobrom a (3) jednotlivci i skupiny vidia len svoje záujmy a záujmy iných nie.

Uznanie sebectva a pýchy vedie človeka k pokornému hľadaniu pravdy o sebe i k uznaniu nadprirodzenej múdrosti, ktorá ponúka človeku oslobodenie a uzdravenie. Teologicky povedané ide o uznanie vlastnej nedokonalosti, hriešnosti, disharmónie, rozpoltenosti. Opak - „strata citlivosti pre hriech“ vedie k nadutosti, zapríčiňuje konflikty a marginaliuje nadprirodzeno.

Dívajúc sa do vesmíru a okolo seba, zisťujeme, že v čase a priestore všetko dáva zmysel a má svoj význam. Vidíme poriadok vo fyzikálnych zákonoch – rotácia zemegule, striedanie dňa a noci, pravidelnosť ročných období, obežná dráha hviezd. Všetko má pravidelnosť a presnosť; poznáme matematické vyjadrenia –výpočty a vzorce, podľa ktorých možno dôjsť k presným záverom a riešeniam; biologické zákony, ktoré dokazujú zmysel usporiadania organizmu človeka, atď. Všetko má svoj význam a cieľ.

No stačila by minimálna odchýlka osi Zeme, jediná nepresnosť v matematickom vzorci a najmenšia zmena v biologickom rytme ľudského organizmu a všetko sa odrazu mení. Z presnosti vzniká nejasnosť, z poriadku chaos a z úžitku škoda.

To isté možno povedať aj o človeku. Pozoruje v sebe určitý poriadok a zákonitosti. Ak sa o seba stará, môže zmysluplne žiť a uspokojovať svoje potreby. Prináša mu to určitý pokoj a harmóniu. No napriek tomu zakúša v sebe aj akúsi rozpoltenosť. Túži po pokojnom a radostnom živote a pritom sám vie spôsobiť rozruch a zarmútiť iného (nervozitou, ohováraním, zlomyseľnosťou); myslí na to, ako možno pomôcť inému človeku a vzápätí si spomenie

na to, ako jemu bolo ublížené a túži po pomste. Hovorí slová útechy a povzbudenia, ale vie aj raniť a ublížiť, niekedy aj neúmyselne. Chce dobre a výsledok je zlý.

Túto skutočnosť filozoficko-teologicky vystihol Pavol z Tarzu v Liste Rimanom v 1. storočí po Kristovi: „Ani nechápem, čo robím, lebo nerobím to, čo chcem, ale robím to, čo nenávidím. No ak robím to, čo nechcem, priznávam zákonu, že je dobrý. Potom to však už nerobím ja, ale hriech, ktorý vo mne sídli. Viem totiž, že vo mne, to jest v mojom tele, nesídli dobro; lebo chcieť dobro, to mi je blízko, ale robiť dobro nie. Veď nerobím dobro, ktoré chcem, ale robím zlo, ktoré nechcem. No ak robím to, čo nechcem, už to nerobím ja, ale hriech, ktorý vo mne sídli. Badám teda taký zákon, že keď chcem robiť dobro, je mi blízko zlo. Podľa vnútorného človeka s radosťou súhlasím s Božím zákonom; ale vo svojich údoch pozorujem iný zákon, ktorý odporuje zákonu mojej mysle a robí ma zajatcom zákona hriechu, ktorý je v mojich údoch. Ja nešťastný človek! Kto ma vyslobodí z tohto tela smrti?“ (Rim 7, 15-24)

Z uvedeného vyplýva, že ide o akýsi chaos a rozporuplnosť myslenia a konania; nesúlad túžob a činov, čo spôsobuje stratu pokoja a narúša to aj životný štandard a dobré vzťahy s ľuďmi. Sám so sebou je človek v konflikte. Tento vnútorný stav je príčinou sporov. Preto možno o človeku povedať, že je živnou pôdou pre konflikty.

2 Určovanie dobra a zla

Pokrok vo vede a technike, ktorý sa dnes rozvíja rýchlosťou míľových krokov, dáva človeku možnosť vykonať omnoho viac a za kratší čas, ako to bolo v minulosti. Tento pokrok moci človeka nad prírodou ponúka človeku aj moc rozhodovať o veciach v absolútnom zmysle, o ktorých rozhodovať - aj keď veľmi chce - nie je kompetentný. Jednou z týchto vecí je otázka určovania dobra a zla. To znamená, že nie Desatoro, ani nadprirodzená autorita neurčuje čo je dobre a čo zle - čo je správne a čo falošné, čo je čnosť a čo je hriech – ale človek sám zo seba a v sebe sa cíti autorizovaný pre takéto rozhodovanie. Výsledkom je terminologické zahmlievanie a prekrúcanie pravdy (Sedláková, 2005).

Namiesto toho, aby sme hovorili o nenávisti používame termín: netolerancia. Namiesto násilia, pohoršenia maloletých, alebo cudzoložstva používame slovo: obťažovanie. Hriechy ako krádež, vykorisťovanie, krivda nazývame: korupciou. Namiesto ohrozenia zdravia a života povieme: šoférovanie pod vplyvom alkoholu. Interupciu priklášlime slovom: prerušenie tehotenstva. Namiesto neúcty ku sviatočnému dňu – porušenie 3. Božieho príkazu – povieme: nedeľný predaj. Doneba volajúci hriech nezaplatenia faktúr sme nahradili termí-

nom: druhotná platobná neschopnosť. Namiesto osočovania a klebetenia povieme: oprávnená kritika. Z toho je možné vybadať akési morálne zľahčovanie konania človeka v určitej životnej situácii a posun akcentu smerom od hodnoty k pragmatizmu.

Ratzinger poukazuje na slabosť individuálnej etickej motivácie dnešného človeka. Hovorí, že „morálne hodnoty stratili v technicky určovanej spoločnosti svoju preukázateľnosť a tým aj svoj pádny nárok...Výsledkom toho je prijímanie morálnych hodnôt ako všeobecne platných - človek sa pre ne aj nadchne aj za ne aj horlí - ale keď začnú mať preň negatívne dôsledky, ohrozujú jeho osobnú slobodu a pokoj, prestávajú byť preňho závažnými a smerodajnými (Ratzinger 1993, s. 17).

Nihilistický názor zastáva Friedrich Nietzsche (1844-1900), ktorý považuje život za najvyššiu hodnotu. Podľa neho je život tvorený vôľou k moci. A pretože morálne učenie stavia nad život niečo väčšieho, a to Boha, je potrebné všetky hodnoty prehodnotiť. Nietzsche opovrhuje kresťanskými hodnotami, pretože vďaka ním človek hľadá odôvodnenie pre svoje skutky v Božích prikázaniach a nie sám v sebe. Nitzsche relativizoval všetky doteraz vyzdvihované hodnoty (Pelcová 2010, s. 117).

Tak sa stalo, že v ostatných storočiach nastal veľký pokrok vo vede a technike, ale iba minimálny v morálke a mravnosti. Preto sú planetárne problémy: nerovnosť v rozdeľovaní dobier, chudoba, hlad, choroby, vykorisťovanie, čo svedčí o tom, že s nárastom našich možností nerastie aj naša mravná sila. A práve tá je potrebná pre zabezpečenie pokoja a rovnováhy v človeku, čo priamo súvisí s ochotou riešiť spory a konflikty mimosúdnou cestou. Správne chápanie slobody a dôstojnosti človeka sa nedosiahne pomocou technických systémov kontroly, ale iba mravnou silou jedinca, ktorá ak bude miznúť, moc človeka sa bude premieňať na ničivú silu. Preto je skutočne hrozivé, že takto zdemoralizovaný človek si nárokuje moc určovať spôsoby správania sa po svojom a proklamovať, že sú morálne (Ratzinger 2008, s. 20).

Podstatné mohutnosti človeka sú rozum, vôľa a city. So schopnosťou poznávať svet sa spája ešte jedna, nemenej dôležitá, umožňujúca rozhodovať. Slobodná vôľa, vďaka ktorej človek môže. Má teda možnosť voľby. Byť voči sebe a iným múdrym a ohľaduplným, alebo bezohľadným a krátkozrakým. Môže teda voliť medzi dobrom a zlom. Ale pre správne rozlíšenie dobra od zla je potrebné pravdivé kritérium podľa ktorého človek môže zaujať k danej veci mravný postoj. Z toho vyplýva, že človek pomocou viery prijíma Božie požiadavky v Desatore a uvádza ich do praxe. Viera je mu pomocou v tom zmysle, že ho vedie k prijatiu zjaveného Desatora ako kritéria pre to, čo je dobro a čo zlo, čo je hriech a čo ním nie je. „Bez

viery v Boha sa nedá pochopiť, že priestupok alebo vina je hriech“ (Vrablec 1997, s. 110).

Mediátor, ktorý stretáva „tvrdých ľudí“, neochotných odpustiť a zmieriť sa, vie, že „kvalita pôdy“ je individuálna a v prípade marginalizácie nadprirodzena sa stáva kamenistou. Preto musí mať s klientmi veľkú trpezlivosť.

3 Sekularizácia myslenia

Dostávame sa k problému, ktorý je chorobou moderného človeka, zmietaného a blúdiaceho v názoroch o pravde, slobode, dobre a zle. Je ním „strata citlivosti pre hriech.“ Túto zmenu priniesla Veľká francúzska revolúcia (1789) so svojím odporom voči nadprirodzenu a voči všetkému, čo sa dovtedy považovalo za stabilitu každej kresťanskej spoločnosti: pevná hierarchia hodnôt založená na Biblii. Osvietenstvo, ktoré revolúciu rozpútalo, prinieslo so sebou zmeny hlásajúce oslobodenie človeka od náväznosti na nadprirodzeno a rozum človeka povýšilo nad vieru. Hlásalo nerozumnosť viery, kde „nie je miesto pre slobodu človeka“, ktorú videlo len v slobode myslenia. Cieľ bol racionalizovať konanie človeka a tým aj celej spoločnosti. Výsledkom toho snaženia po dvesto rokoch by malo byť zrelejšie ľudstvo, teda menej sporov a konfliktov, lebo človek vedomý si svojej slobody a dôstojnosti podľa osvietencov bude uvedomelejší. Ako to, že sme svedkami opačných výsledkov ?

Ratzinger pripomína, že osvietenstvo má paradoxne kresťanský pôvod. Všetko to začalo v 17. storočí, keď Galileo Galilei (1564 –1642) v snahe vyhnúť sa konfliktu s Cirkvou prišiel s dvoma tézami týkajúcimi sa vedy a viery. Prvá vyjadrovala jednotu tak, že Biblia a veda sú v súlade (majú spoločný pôvod v Božom slove; Písmo je výpoveďou Ducha Svätého a príroda poslušná vykonávateľka Božích príkazov). Druhá téza vyjadrovala rozdielnosť v tom, že Biblia sa zaoberá spásou ľudí a veda prírodnými faktami. Galileo, veľký vedec a zároveň hlboko veriaci človek, touto optimistickou tézou o rozdelení kompetenčných oblastí nemal za cieľ vytvoriť rozkol medzi vierou a vedou, keďže svoje tézy považoval za zlučiteľné. Rozkol prišiel počas spomínanej Francúzskej revolúcie, keď osvietenci prekrútili Galileiho myšlienky (Ratzinger 2008, s. 5-8). Podľa nich ak sú v Biblii omyly v prírodovedeckej oblasti, nie je ona pravdivá ani v otázkach o človeku. Zabudli na to, že ich prístup bol nesprávny, lebo Biblia je kniha viery a nie kniha vedy, teda nemali v nej hľadať odpovede na prírodovedecké záhady. Zabudli rešpektovať kompetencie teológie a prírodných vied.

Dvestoročné obdobie modernizácie človeka a jeho života v spoločnosti malo pomocou osvieteneckých cieľov zvýšiť úspešnosť ľudstva v oblasti úrovne života. Jurina píše: „Tieto snahy však viedli prírodu až na okraj ekologickej katastrofy a človeka až na pokraj duševnej krízy. Podarilo sa dosiahnuť zvýšenie ekonomickej produktivity, ale na druhej strane sa poru-

šila sociálna rovnováha, prehĺbila sa bieda chudobných národov a nastal duchovný úpadok“ (Jurina 2002, s. 129-132).

Na jednej strane „osvietenská racionalita priniesla so sebou priam zázračné a vzácne účinky. Bez nej sa nedajú vysvetliť veľké vedecké, technologické, ekonomické, občianske a ústavné výdobytky, ktoré poznačili Európu a celý Západ. No na druhej strane tieto výdobytky aj keď sú univerzálne, nie sú sebestačné, pretože požadujú príliš vysokú cenu, ktorá sa najmä dnes ignoruje. Touto cenou je v európskej kultúre vykázanie kresťanstva nielen z politického života jednotlivých štátov, ale aj zo života občianskej spoločnosti. Touto cenou je zamietnutie dokonca čo i len spomienky v európskej ústave, že náš kontinent bol kresťanským kontinentom. Touto cenou je v živote Európy zatemnenie svedomia“ (Ratzinger 2008, s. 9-10).

Po týchto neúspešných snahách o oslobodenie človeka spod „nadvlády viery“ napokon vzišlo otroctvo rozumu a nastupuje doba postmodernizmu. Odmieta sa autorita, človek nie je ochotný prijať nič, čo je direktívne, ale začína sa spoliehať iba sám na seba, z čoho vlastne vzniká alternatívna forma života. Človek si „slobodne“ volí svoj štýl života, nechce sa nechať viesť ničím tradičným, hľadá svoju „originálnu identitu“. Tu vzniká nesprávne vysvetľovanie pojmu sloboda, ktoré si nárokuje zaujať vlastný postoj, rozhodovať medzi dobrom a zlom, má vlastný vkus a zásady. Kritérium rozhodovania je subjektivita a pluralizmus (Sedláková, 2007).

Celý tento životný štýl, „ktorý úplne odhliada od Nadprirodzena a celkom sa sústreďuje na kult výkonu a výroby, je zachvátený horúčkou spotreby a pôžitkov bez toho, žeby bral zreteľ na nebezpečenstvo, že môže stratiť svoju dušu. Takto nevyhnutne podkopáva citlivosť pre hriech a tá sa potom obmedzuje nanajvýš na to, čo uráža človeka“ (Ján Pavol II. 1984, s. 63).

K tomu si treba domyslieť vplyv masmédií. Človek sa podrobuje mravným vzorom, ktoré nanucuje verejná mienka a správanie sa väčšiny, hoci jeho svedomie to odsudzuje. V praxi to znamená, že človek je kŕmený a nepriamo presviedčaný obrazmi nemorálnych spôsobov správania a štýlu života. A aj keď si to sám človek neuvedomuje, stáva sa konzumentom takýchto programov, ktoré podobne ako skazené jedlo, otrávia človeka namiesto toho, aby ho posilnili. A tak je smiešne tvrdiť, že takýmto morálne skazeným programom, by človek mohol zostať nedotknutý (Ján Pavol II. 1984, s. 66).

4 Riešenie problému namiesto prosby o odpustenie

Súčasný pápež František píše: Keď sa stratí pocit hriechu, môže sa rovnako stratiť

„zmysel pre Božie kráľovstvo“ a na jeho miesto sa dosadí „antropologická vízia všemocnosti“, podľa ktorej „môžem všetko“ (Bergoglio, 2015). Tá umožní riešiť problémy ubližovaním druhým ľuďom.

V príbehu o kráľovi Dávidovi, tisíc rokov pred Kristom, vidno čo môže nastať vtedy, keď sa cudzoložstvo (ťažký hriech) vníma iba ako problém, ktorý treba vyriešiť. Dávida, ktorý bol najprv jednoduchým pastierom, si Boh vyvolil a dal mu hodnosť a moc kráľa. Toto povýšenie, ktoré mu umožnilo vykonať mnoho spravodlivého, ho zviedlo aj k neprávosti. Začalo to Dávidovou žiadostivosťou, ktorá prešla do konkrétneho skutku. Nakoniec zo strachu pred následkami cudzoložstva, Dávid dal zabiť Betsabinho manžela Uriáša. Dať si priviesť Betsabe a nenápadne sa postarať o smrť jej manžela mu umožnilo jeho postavenie.

Tu si možno všimnúť, ako sa človek, ktorý si o sebe myslí, že môže všetko, stavia voči vlastnému hriechu a aké to má následky pre neho samotného. Ani cudzoložstvo ani vražda ním veľmi nezatrasú. „Nepríde mu na myseľ, že by mal prosiť o odpustenie. Príde mu na myseľ otázka: Ako vyriešiť tento problém?“ Namiesto čestného riešenia siaha po ďalšom ťažkom hriechu, čo je pre hriech príznačné. Nabaľuje na seba ďalší.

Tento príklad rozmáhania sa zla v živote jednotlivca, ktorý prestal vnímať hriech ako zlo, alebo si ho nevšíma, aby sa zbytočne „nezaťažoval“ temnou stránkou života, platí aj pre spoločnosť, ktorá sa tiež nemieni „zaťažovať“ a otázku sebectva a zloby hriechu vysvetľuje po svojom.

Riešenie sa ponúka v modlitbe Otče náš, kde hovoríme: „Príď kráľovstvo tvoje, nech rastie tvoje kráľovstvo,“ pretože pokoj, zmierenie, harmónia nepríde vďaka našej prefikanosti, nášmu chytráctvu, našej šikovnosti v podnikaní“ (Bergoglio 2015). Iba skúsenosť Božej lásky a z nej vyplývajúce Božie odpustenie vedie k pravdivejšiemu chápaniu duchovnej situácie a k rozlišovaniu, o ktorom inak človek nemá ani zdania. Prítomnosť Božieho kráľovstva a otvorenosť preň, robí človeka schopného vidieť vo svojom živote sebecké zlo ako hriech a jeho účinky na sebe i spoločnosti. Na tejto ceste je potrebné vnútorné obrátenie a ochota prijať odpustenie. Na základe skvalitnenia vlastnej pôdy života oboch stránok sporu v mediačnom konaní možno dôjsť k úspechu.

Záver

Mediátor na základe poznatkov z filozofie, teológie a psychológie môže lepšie rozumieť podstate medziľudských sporov. Predchádzajúce zmierenie človeka s Bohom vždy má v sebe pohnútky aj pre zmierenie s človekom. Za nálepkou: spor, treba vidieť viac ako problém, ktorý má riešenie. Ide o súbor vín, limitov a disharmónie, ktoré bez vnútorného zmiere-

nia a uzdravenia zatemňujú každodenný život. Mediátorovo konanie môže byť v mnohých oblastiah pre klientov požehnaním.

Zoznam bibliografických odkazov

BERGOGLIO, J. 2015, *Stratou zmyslu pre Boha strácame vedomie hriechu.* [online]. [17.03.2015] . Dostupné na internete: < http://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20140131032>.

DRUHÝ VAT. KONCIL 1965, *Gaudium et Spes,* Rím : SUSCM 1968, s. 264-265.

JÁN PAVOL II. 1984, *Reconciliatio et paenitentia. Apoštolská posynodálna exhortácia.* Trnava : SSV 1993. s. 63.

JURINA, J. 2002, Riziká postmodernej osobnosti. In *Duchovný pastier*. 2002, roč. LXXXIII, č. 3 s. 129 – 132.

PELCOVÁ, N. 2010, *Vzorce lidství – filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál 2010, s 117.

RATZINGER, J. 1993, *Naděje pro Evropu?* Praha : Scriptum 1993, s. 17.

RATZINGER, J. 2008, *Benediktova Európa v kríze kultúr*. Trnava : SSV, 2008. s. 20.

SEDLÁKOVÁ, M. 2005, Sociálne aspekty Božieho slova v Starom zákone. In: Žiť Božie slovo vo svetle evanjelia. Zborník z medzinárodného ekumenického sympózia TF Košice 2005.

SEDLÁKOVÁ, M. 2007, Poskytovateľ sociálnej pomoci v procese jej transformácie. In : Zborník z medzinárodného sympózia Človek v núdzi, TF KU, Košice 2007, s. 108.

VRABLEC, J. 1997, *Choďte aj vy do mojej vinice II.* Trnava : SSV 1997, s. 110.

Kontakt

Anton FABIAN, Mons. Prof. ThDr. JCDr. PhD
UPJŠ Košice, Filozofická fakulta, Katedra sociálnej práce
Moyzesova 9
040 01 Košice
fabian.anton@rimkat.sk

Odborný profil autora

Mons. Prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD na Filozofickej fakulte UPJŠ v Košiciach založil Katedru sociálnej práce v roku 2007. Vo svojej vedeckovýskumnej činnosti sa venuje etickým

a teologickým otázkam súvisiacim so sociálnou prácou. Prednáša Históriu sociálnej práce a Rétoriku. Na Katolíckej univerzite – Teologickej fakulte v Košiciach sa venuje pastorálnej teológii a témam evanjelizácie v súčasnom svete.